

Het was nog donker, toen in de vroege morgen van de tweëntwintigste december 1946 in onze stad, op de eerste verdieping van het huis Schilderskade 66, de held van deze geschiedenis, Frits van Egters, ontwaakte. Hij keek op zijn lichtgevend horloge, dat aan een spijker hing. 'Kwart voor zes,' mompelde hij, 'het is nog nacht.' Hij wreef zich in het gezicht. 'Wat een ellendige droom,' dacht hij. 'Waar ging het over?' Langzaam kon hij zich de inhoud te binnen brengen. Hij had gedroomd, dat de huiskamer vol bezoek was. 'Het wordt dit weekeind goed weer,' zei iemand. Op hetzelfde ogenblik kwam een man met een bolhoed binnen. Niemand lette op hem en hij werd door niemand begroet, maar Frits bekeek hem scherp. Opeens viel de bezoeker met een zware bons op de grond.

'Was dat alles?' dacht hij. 'Wat gebeurde er verder? Niets, geloof ik.' Hij sliep weer in. De droom ging voort, waar hij was opgehouden. De man lag, met de bolhoed over zijn gezicht gedrukt, in een zwarte doo-kist, die in een hoek van de kamer op een lage tafel stond. 'Die tafel ken ik niet,' dacht hij, 'zou die geleend zijn?' Hij keek in de kist en zei luid: 'Daar zitten we in ieder geval morgen nog mee opgescheept.' 'Dat hoeft niet,' zei een man met een kaal hoofd, een rood gezicht en een bril, 'wedden, dat ik de begrafenis nog op vanmiddag twee uur geregeld kan krijgen?'

Hij werd opnieuw wakker. Het was twintig minuten over zes. 'Ik ben al uitgeslapen,' zei hij bij zichzelf, 'daarom word ik zo vroeg wakker. Ik heb nog een flink uur.'

Hij sluimerde langzaam in en trad voor de derde maal de huiskamer binnen. Er was niemand. Hij liep op de kist toe, keek er in en dacht: 'Hij is dood en begint te bederven.' Opeens was de gestalte bedekt met allerlei timmermanswerktuigen, die tot de rand van de kist lagen opgestapeld: hamers, grote boren, zagen, waterpassen, schaven, zakjes met spijkers en tangen. Alleen de rechterhand van de dode stak er bovenuit.

'Er is geen mens,' dacht hij, 'in het hele huis is niemand; wat moet ik doen? Muziek, dat helpt.' Hij boog zich over de kist heen naar het radio-

toestel, maar zag op hetzelfde ogenblik de hand, die blauwachtig van kleur was geworden, met lange, witte nagels aan de vingertoppen, langzaam zich opheffen. Met een schok deinsde hij terug. 'Ik moet me niet bewegen,' dacht hij, 'anders gebeurt het.' De hand zakte langzaam weer neer.

Hij voelde zich, toen hij wakker werd, benauwd. 'Tien voor zeven,' mompelde hij, op het horloge turend. 'Wat een beroerde dingen droom ik.' Hij draaide zich om en sliep weer in.

Door dikke, groene gordijnen liep hij weer de huiskamer binnen. De bezoekers waren weer aanwezig. De man met het rode gezicht trad hem tegemoet, glimlachte en zei: 'Het gaat niet. Het wordt maandagmorgen tien uur. We zetten de kist zo lang in de studeerkamer.' 'Studeerkamer?' dacht Frits, 'studeerkamer? Is die in ons huis? Natuurlijk, hij bedoelt de zijkamer.' Zes personen namen de kist op hun schouders. Hijzelf liep vooruit om de deur open te zetten. 'Er zit een sleutel in,' dacht hij, 'dat is een goed ding.'

De kist was uiterst zwaar en de dragers liepen langzaam, in gelijke tred. Opeens zag hij, dat de bodem begon door te zakken en uitboog. 'Het gaat breken,' dacht hij, 'verschrikkelijk. Van buiten is het lijk nog gaaf, maar van binnen is het een dunne, gele brij. Het slaat op de grond tot moes.'

Toen ze halverwege de gang door waren, boog de bodem zo ver door, dat er een spleet ontstond. Hieruit schoof langzaam dezelfde hand, waarvoor hij was teruggedeinsd, te voorschijn. Geleidelijk kwam een hele arm naar buiten. De vingers tastten en naderden de hals van een van de dragers. 'Als ik schreeuw, valt alles,' dacht Frits. Hij keek toe, hoe de bodem steeds dieper doorboog en de hand steeds dichterbij de keel van de drager kwam. 'Ik kan niets doen,' dacht hij, 'ik kan niets doen.'

Hij werd voor de vierde maal wakker en richtte zich op in bed. Het was vijf minuten over half acht. In de slaapkamer was het zeer koud. Ijsbloemen bleken, toen hij, na vijf minuten te zijn blijven zitten, was opgestaan en het licht had aangestoken, de onderste helft van de ruiten te bedekken. Hij liep huiverend naar het kloset.

'Ik moet savonds voor het naar bed gaan even een eindje wandelen,' dacht hij, toen hij zich in de keuken stond te wassen, 'dan wordt de slaap dieper.' De zeep glipte hem uit de vingers en hij moest geruime tijd in de schemerige ruimte onder de gootsteen er naar rondtasten. 'Het begint goed,' mompelde hij.

'Het is zondag,' dacht hij opeens, 'dat is een meevaller.' 'Ik ben veel te

vroeg op, stom,' zei hij daarop bij zichzelf. 'Nee,' dacht hij, 'op deze manier wordt het geen bedorven dag; dit keer eens niet om elf uur opgestaan.' Hij begon bij het adroegen van zijn gezicht te neurien, ging zijn slaapkamer binnen, kleepte zich aan en kamde zijn haar voor de kleine spiegel, die vlak naast de deur half boven het bed hing. 'Het is nog krankzinnig vroeg,' dacht hij, 'ik kan nog niet naar binnen. De schuifdeuren staan open.'

Hij ging aan een kleine schrijftafel zitten, nam een konijntje van wit marmar, ter grootte van een lucifersdoosje, in de hand en klopte er zacht mee op de stoelleuning. Daarna zette hij het weer terug op het stapeltje papier, waarvan hij het had opgenomen. Hij rilde, stond op, liep weer de keuken in en nam uit de broodtrommel twee kadetjes, waarvan hij het eerste in een paar happen in de mond propte en het tweede tussen de tanden zette, terwijl hij de gang inliep om zijn overjas aan te trekken.

'Een heerlijke, verkwikkende ochtendwandeling,' mompelde hij. Bij het afdalen van de trap kefte een hond bij de benedenburen, toen hij hun deur passeerde. Hij trok de straatdeur zacht dicht en volgde de met ijs bedekte gracht tot de rivier, die, uitgezonderd in het midden, met een donkere ijslaag was togevroren. Er was weinig wind. Het was nog niet goed licht, maar de straatlantaarns waren al uit. Op de dakgoten zaten rijen meeuwen. Hij wierp het laatste stuk van het kadetje, dat hij tot een balletje had gekneed, op het ijs en tientallen van de vogels daalden neer. De eerste, die het wilde oppikken, miste. Het stuk brood kwam in beweging, rolde in een klein wak en zonk, nog voor een volgende meeuw er naar had gepikt.

Een kerktoren gaf één slag. 'Een vroege dag, een welbestede dag wordt het,' dacht hij, rechts afslaand en de rivierover volgend. 'Het is koud en vroeg en niemand is nog buiten, maar ik wel.'

Hij liep de grote brug over, om het zuidelijk station heen en wandelde onder het viadukt door terug. 'Het is uitstekend smorgens heel vroeg te wandelen,' zei hij bij zichzelf. 'Men is buiten geweest, voelt zich fris en krijgt een goed humeur. Dit wordt geen bedorven en verprutste zondag.'

Toen hij de gang weer binnentrad, zong er water in de keuken. In de huiskamer vond hij zijn moeder bezig met het gereedmaken van de ontbijttafel. 'Je bent waarachtig niet laat,' zei hij. 'Vader heeft een bevestiging,' antwoordde ze. 'Hij wou vroeg opstaan en vandaag hard werken.' Frits keek haar scherp aan. Haar gezicht stond effen.

Zijn vader kwam uit de keuken binnen in borstrok en met zijn bovenbroek reeds aan; de bretels hingen tot op de grond. Zijn gezicht was nog vochtig.

'Morgen, vader,' zei Frits. Hij had het gevoel, alsof hij voor het uit spreken van deze woorden door de hele luchtpijp een steen omhoog had moeten duwen, die nu voor zijn voeten viel. 'Morgen, mijn jongen,' antwoordde zijn vader. Ze gingen aan tafel.

'Ik moet opletten,' dacht hij, 'ik moet scherp toezien.' Van het eerste oogenblik, dat zijn vader begon te eten, bleef hij naar hem kijken. 'Hij kauwt zonder geluid,' dacht hij, 'maar de mond gaat er telkens bij open.' Hij bekeek de nek en voelde woede in zich opstijgen. 'Zeven wratten,' zei hij bij zichzelf, 'waarom heeft hij die nooit laten wegnemen? Waarom althans niet die dingen weg?'

Zijn moeder schonk thee in. Bij het drinken slurpte ze zacht. Zijn vader bracht het kopje maar halverwege de mond tegemoet: hij stak het hoofd vooruit, spiste de lippen en dronk luid. 'Heb je wel naar de kachel gekoken, meisje?' vroeg hij. 'Ja,' antwoordde Frits, moeder, 'hij praat al.'

Zijn vader kleedde zich, toen ze klaar waren, in de achterkamer verder aan en ging na een diepe zucht in een stoel bij de kachel zitten, met een boek in de hand. Frits bekeek hem bij het zitten gaan. 'Waarom die enorme zucht?' dacht hij, 'waarom voor blaasbalg spelen?' Hij keek naar het hoofd met het zwarte, hier en daar vaal gekleurde haar, dat achterover was gekamd, de dikke lippen van de mond, die vermoed gflimlachte en de bruine handen met korte, dikke vingers, die langzaam, na voorzichtige tasten, de bladzijden omsloegen.

Zelf zat hij op de divan, dicht bij het raam. Zich iets bukkend, zette hij de radio aan en zocht de stations af. 'Een sonate van Bach,' mompelde hij, legde de handen verstrengeld in de nek, leunde achterover en luisterde. Zijn vader rookte een pijp en blies langzaam, in dunne straaljes, de blauwe rook uit.

'Frits,' riep zijn moeder uit de keuken, 'waar heb je de zoldersleutels gelaten?' 'Ik heb ze niet gehad,' antwoordde hij, toen ze binnenkwam. 'Wie heeft ze dan gehad, dacht je?' vroeg ze. 'Ik heb ze niet gehad,' zei hij. 'Heb je gisteren geen kolen gehaald?' ging ze voort. 'Gisteren heb jij toch kolen gehaald.' 'Nee,' zei hij, 'ik heb geen kolen gehaald. Misschien ben jij boven geweest en heb je de sleutels naderhand ergens op een tafel gelegd.' Hij stond op en ging de keuken binnen. Zijn moeder volgde hem. 'Liggen ze werkelijk niet op de vensterbank?' vroeg hij, tilde de gordijnen op en tastte onder de ramen de hele plank af.

'Jij hebt de sleutels gehad,' zei zijn moeder. 'Ze moeten terecht komen, anders gaat de kachel uit. Jij hebt gisteren de sleutels gehad, jij hebt het laatst kolen gehaald.'

Hij bekeek haar, het schrale gezicht, de grijze haren, de lichte beharing om mond en kin en de steeds bewegende armen. 'Help ons,' dacht hij, 'de stem is te luid; waar is uitkomst?' Zijn vader kwam de keuken binnen op kousevoeten. Hij hield het boek toegevoeven in de hand, met de wijsvinger tussen de bladzijden. 'Wat is er weer?' vroeg hij, 'kalmeren jullie je toch.' 'Stel je niet zo aan,' zei Frits' moeder, 'ga toch naar binnen; wie maakt hier lawaai?' 'Dat gegrauw en gesnauw,' zei zijn vader, 'waarvoor is dat in godsnaam nodig?' Hij draaide zich om en verdween met geboegen hoofd in de gang.

'Ga eens kijken, of de sleutel er nog in zit,' zei zijn moeder. Frits ging de trap op tot de verdieping van de zolders, vond in het slot de sleutel, waaraan met een ijzerdraadje een tweede was vastgemaakt, opende de deur en nam een papieren zakje met antractiet mee. Beneden wierp hij de sleutels in de keuken rinkelend op de vensterbank. 'Nu heb je natuurlijk geen kolen gehaald,' zei zijn moeder, die net uit de huiskamer binnenkwam. 'Jawel,' zei hij, 'hier is een zakje.' 'Dat was de bedoeling niet,' zei ze. 'Je moet ze altijd op zolder uit het zakje in de kit doen, anders krijg ik hier al dat stof.'

Juist toen ze de huiskamer binnenkwamen, draaide zijn vader de radiomuziek, een fuga voor viool en clavecimbel, af. 'Dat gezeur,' zei hij, 'laten we een oogenblik rust hebben.' Hij liet zich met een half ingehouden zucht in zijn stoel zakken, sloeg het boek open en las verder. Frits keek op de klok op de schoorsteenmantel. Het was twintig minuten over tien. 'De morgen schiet op,' dacht hij. 'Op andere zondagen zou ik nu nog in bed liggen, dus er is nog weinig tijd verloren.' Hij ging naar zijn slaapkamer, trok boek na boek uit een kastje, bladerde er in en zette ze telkens weer op hun plaats. 'Het is hier te koud,' mompelde hij, keerde naar de huiskamer terug, nam een kraant uit het rekje en ging bij het raam zitten. Buiten zag hij de voorbijgangers snel lopen met strakke, gespannen gezichten. De hemel was effen en had een vuile, gele tint. Op de divan gezeten, volgde hij de gebeurtenissen buiten. In de twee uren, dat hij, zonder te lezen, de kraant vasthield, passeerden in verschillende richtingen vier soldaten, twee vrouwen, elk met een kinderwagen, een jongenaar, waarvan de man een kindje droeg, een jongen met een meisje achter op zijn fiets en een groep kinderen onder geleide van twee heren. Hij zag hoe een buurman zijn hond, die niet in huis wilde komen, met lokroepen en dreigementen probeerde te vangen. 'Ik zit hier en blijf hier zitten en doe niets,' dacht hij. 'De helft van de dag is om.' Het was kwart over twaalf.

Zijn ouders trokken hun jassen aan. 'Jij let wel op de bel,' zei zijn moeder, 'we gaan een eindje om.' Daarop keek ze uit het raam en vervolgde: 'We mogen wel voortmaken; je zou zeggen, dat er sneeuw komt. Vlug vader, vooruit maar. Tot straks. Doe je de deur achter je op slot, als je weggaat?'

'Doe je de deur achter je op slot, als je weggaat,' herhaalde Frits enige malen in zichzelf. Toen zijn ouders langzaam de trap waren afgedaald en hij de buitendeur had horen dichtslaan, zette hij de radio aan. De omroeper gaf juist de tijd: zes minuten voor half één. Hij haalde een ovale, vernikkelde tabaksdoos uit zijn zak, roldde een sigaret, zocht de vertlichte schaal van de golfslengten af, maar vond niets, dat hem beviel. Hij zette het toestel weer af, liep door de gang naar de zijkamer, waar over het schrijfbureau kriskras bladen papier en opengeslagen boeken lagen, opende een houten tabakspot, greep er wat uit tussen de vingertoppen en deed het in zijn eigen doos, die hij weer in zijn zak liet glijden.

Op weg naar de huiskamer bleef hij voor de grote spiegel in de gang staan, vertrok de mond naar links en daarna naar rechts, vervolgens de bovenlip opwaarts en de onderlip, binnenstebuiten geslagen, naar beneden. Hierna bekeek hij zijn gezicht van opzij, haalde een kleine, ronde scheerspiegel uit de keuken, hield deze naast zich en bekeek zo, met beide spiegels, zijn hoofd van boven, van achteren en volledig aan de zijkanten. Vervolgens deed hij het licht in de gang uit en opende de deur van de zijkamer. 'Bij daglicht,' zei hij zacht. Toen hij opnieuw volledig zijn hoofd had bekeken, kamde hij zijn haar en stak het licht weer aan. 'We moeten zien, hoe de uitwerking van daglicht met een gloeilamp samen is,' zei hij bij zichzelf. 'Het heeft iets van een koolraap,' zei hij hardop, 'maar er valt scherpzinnigheid aan te wijzen.'

Hij zuchtte, hing de scheerspiegel weer op aan de knop van het kenraam en ging de huiskamer binnen. Het was bijna één uur. Hij ging op de divan zitten. 'We zijn over de helft,' dacht hij, 'de middag is al een uur geleden begonnen. Kostbare tijd, die niet meer te achterhalen is, heb ik vermorst.' Hij zette de radio aan, maar nog voordat de lampen warm waren geworden, weer uit, stond op, opende de schuifdeuren en betrad de achterkamer. Hij schoof de lange vitrage opzij en drukte zijn gezicht tegen een ruit. Zijn voorhoofd liet een vette plek achter op het glas. Hij duwde het er opnieuw tegen aan en keek naar beneden.

In de tuin van het rechts aangrenzende huis zat een keeshond onder een rododendron zijn behoefte te doen. Er hingen drie jassen te luchten aan een waslijn. Op het betonnen straatje van de tuin onder hem zat een

witharige man houtjes te hakken. Af en toe sprong bij een slag een stuk een eind de hoogte in.

Hij beet met zijn hoekranden in een spant tussen twee ruiten, liet zijn tong over het glas gaan en liep naar de keuken. Hier nam hij een handvol kachelhoutjes uit een papieren zak in de hoek, legde ze op de keukentafel en opende geruisloos de naar binnen openslaande ramen. Even nadat de hakkende man had toegeslagen, wierp hij telkens een stukje hout ver verwijderd in de tuin, op verschillende plaatsen: op het grind, de stenen van de rotspartij of tegen de omheining; elke keer met kracht, zodat het flink geluid gaf. Bij de vierde maal stond de man na het oprapen het hout lang en aandachtig te bekijken. Frits wierp nog één keer een stuk, op het linker eind van het straatje, sloot toen het raam en zuchtte. 'De lege uren,' mompelde hij, zich omdraaiend.

Juist toen hij de gang inliep, hoorde hij de stemmen van zijn ouders op de trap. 'Heb je gesnoept?' vroeg zijn moeder bij het binnenkomen. 'Hoei, boei, ik moet hier even zijn,' ging ze voort, hing snel haar mantel op de kapstok en stootte het kloset binnen. Zijn vader liep langzaam, met diepe ademhaling, naar de huiskamer en duwde de deur met een korte, krachtige beweging open. Het was half twee.

'Zullen we nu wat eten?' vroeg zijn moeder, 'zal ik thee of koffie maken?' 'Het is mij gelijk,' zei zijn vader. 'Het is venijnig koud buiten,' ging ze voort, 'er waait een echte Middenwegwind.' 'Oostenwind, oostenwind, bedoel je,' zei Frits, 'gebruik geen benamingen, die voor buitenstaanders onbegrijpelijk zijn.' 'Wat willen jullie?' vroeg ze opnieuw, 'thee of koffie?' Er is nog koffie trouwens.' 'Thee, geef maar thee,' zei Frits. 'Koffie,' zei zijn vader bijna op hetzelfde ogenblik. 'Ik zal maar koffie maken, goed Frits?' besloot ze, 'jij drinkt het wel mee, niet?' 'Geef mij maar koffie met heet water, zonder melk,' zei Frits. 'Nee,' zei ze, 'zwarte koffie geef ik niet.'

Inmiddels had ze de tafel gereedgemaakt en sneed brood. 'Wie lust een zure haring?' vroeg ze. 'Ik alsjeblieft niet,' zei Frits. 'Jij, vader?' vroeg ze. 'Och nee, ik heb er niet zoveel zin in,' antwoordde zijn vader. 'Ze liggen al drie dagen in de keuken op hun schotel,' zei Frits bij zichzelf, 'en ze zijn groen geworden. De gesneden ui is donker van kleur geworden.' 'Dan moet ik die vissen weer weggooien,' zei ze. 'Dan weer zeuren jullie, waarom ik nooit zure haring koop. Dan koop ik ze en dan blijven ze liggen en het eind is, dat ze in de asbak terechtkomen.'

'Nou, breng ze maar,' zei Frits. Ze gingen aan tafel. 'Het is eigenaardig om te zien,' zei zijn vader, 'hoe slecht die vis tegenwoordig wordt

schoongemaakt.' Ja,' zei zijn moeder, 'ze weten, dat je ze koopt.' 'Heb je een fris mes?' vroeg Frits, toen hij zijn haring had stukgesneden en opgegeten, 'ik wou jam nemen.' 'Pak het zelf maar, een fris mes,' antwoordde ze. 'De dag is voor tweederde voorbij,' dacht hij, 'en ik heb voor de verdere middag een vieze smaak in de mond.'

Na het eten bleven ze nog even zitten. 'We roken even op ons gemak,' zei Frits. Hij begon juist een sigaret te draaien, toen zijn vader hem uit een koker een sigaar aanbod. 'Dat ziet er goed uit,' zei hij, hem er uitnemend.

'Draai mij een sigaret,' vroeg zijn moeder. Hij rolde een dunne en reikte haar die aan. Ze stak hem, in het midden van de lippen, voor een vijfde van de lengte in de mond. Telkens nam ze hem, geklemd tussen wijsvinger en duim, er uit en rookte met korte trekjes, onmiddellijk gevolgd door uitblazen, nog voordat de rook in de gehele mondholte kon zijn doorgedrongen.

'Je rookt ontzettend stuntelig en belachelijk,' zei Frits. 'Ten eerste moet je het eind tussen het droge, buitenste deel van de lippen houden. Ten tweede moet je hem in een hoek van de mond houden en niet zo dikwijls er uit nemen. Als je het doet, dan tussen wijsvinger en middelvinger.' 'Net doen of ik dit maar voor de grap zeg,' dacht hij en ging verder met een hoge stem, zijn gezicht in een glimlach vertrekkend. 'Zo,' zei hij en probeerde haar de sigaret uit de mond te nemen, maar hij bleef aan de bovenlip kleven.

'Au!' riep ze. 'Au!' 'Toe, schei uit,' zei zijn vader, plotseling een grote rookwolk uitblazend. 'Ze moet het toch leren,' zei Frits. Zijn moeder doofde de sigaret en legde hem in de gleuf van het asbakje.

Terwijl ze de tafel afruimde, ging zijn vader op de divan liggen, richte zich weer op om zijn schoenen uit te trekken, bleef even, voor zich uit starend, zitten en liep toen naar de boekenkast. Vlak daarvoor gleed hij uit, sloeg met zijn linkerbeen in de lucht, maar herwon zijn evenwicht. 'Hoei!' riep zijn moeder, 'heel!' 'Er is niets aan de hand,' zei Frits, 'je moet niet meteen zo schreeuwen.'

Zijn vader trok een boek uit de kast, ging weer op de divan liggen en woelde met zijn vrije hand door het haar. 'Hoei boei, de kachel,' zei zijn moeder. Ze keek in het vuur en zei: 'Hij brandt goed. Denk eraan, dat jullie, dat je hem zo laat staan. Met de ketel net ertussen.' Ze deed voor, hoe de aluminium waterketel tegen de bovenkant van de vulklep gezet moest blijven, zodat deze een eindje open stond. 'Anders vliegt alles er in een uur door,' zei ze. Ze ging naar de keuken.

Frits keek op de klok. 'Alles is verloren,' dacht hij, 'alles is bedorven. Het is tien minuten over drie. Maar de avond kan nog veel vergeoeden.' Zijn vader tasste met de rechterhand tussen divan en muur. 'Wat zoek je?' vroeg Frits. 'Ja,' antwoordde hij, 'ik zoek iets.' 'Is er wat achter gevalen?' vroeg Frits. 'De aansteker,' antwoordde zijn vader. Zijn moeder kwam binnen. 'Ben je iets kwijt?' vroeg ze. 'Ja,' antwoordde zijn vader, 'ja.' 'Wat is vader kwijt?' vroeg ze aan Frits. 'De aansteker,' antwoordde deze, 'hij is er tussen gerold.' 'Sta eens op met je luie kont,' zei ze en toen zijn vader was opgestaan, trok ze de divan van de muur. Er viel iets hards op de grond. Frits bukte zich, tasste, vond het koperen apparaatje en reikte het zijn vader aan. Deze boog zich reeds over de divan om te gaan liggen. 'Eerst aanschouven,' zei zijn moeder. Frits duwde het meubel nauwkeurig aan de muur. Zijn vader liet er zich op neervallen, stak zijn uitgegane sigaar weer aan en ging liggen.

Frits ging in een stoel vlak voor het raam zitten en keek naar eenden, die over het ijs van de gracht waggelden. Hij bladerde in een spoorijds, die hij van de schoorsteenmantel had genomen. Zijn moeder zat naast de kachel witte wol te breien. 'De pennen tikken als een snelle klok,' dacht hij. Zo verlieten drie kwartier. Hij ging op een stoel naast de divan vlak voor de radio zitten en keek naar zijn vader. 'Hij slaapt,' zei hij bij zichzelf en schakelde het toestel in. Opeens begon in de keuken een waterketel te fluiten. 'Laat dat geluid ophouden,' dacht hij, 'laat het in godsnaam ophouden.' Zijn moeder snelde naar de keuken; even later hield het fluiten op. Ze kwam binnen met thee. 'U gaat nu luisteren naar La Favorite van Couperin,' zei de omroeper. Toen de muziek was begonnen, zei zijn moeder: 'Dat is geen viool, hé? Maar piano is het ook niet. Het is zeker clavescimbel. Is dat nu clavescimbel?' 'Een verrukkelijk instrument, niet?' zei hij. 'Ik heb vergeten het gas uit te draaien,' zei ze opeens, 'doe jij dat even!' Hij ging naar de keuken en sloot het kraanpje. Toen hij terugkwam, was de radio afgezet. Zijn vader leunde, halfzittend, op een elleboog. De klok wees twaalf minuten over vier.

Er werd gebeld. Frits ging opendoen. 'Wie is daar?' riep hij luid. Er kwam geen antwoord. 'Wie is daar, godverdomme!' schreeuwde hij. 'Wie het is heb ik zin een pak op zijn donder te geven,' zei hij hardop. 'O, jij,' zei hij, toen een jongeman met zwart haar en een bril om de laatste overloop kwam. 'Dag,' zei hij met een glimlach, die onmiddellijk weer verdween. 'Het kon nog erger,' dacht hij. De bezoeker was tenger van bouw en had vetpuistjes in het rode, benige gezicht.

'Wel, wel, meneer Van Egters,' zei hij, 'hoe gaat het u?' 'Dank u,

meneer Van Egters,' antwoordde Frits, 'en u?' Daarop liepen ze samen naar binnen. 'Komt Ina later?' vroeg Frits' moeder na de begroeting. 'De zaak is, moeder,' zei de jongeman glimlachend, 'dat Ina zich niet zo lekker voelt. Zodat mijn bezoek geen ander doel heeft dan te zeggen, dat wij niet komen eten.' Hij schudde het hoofd. 'Iets kaler is hij al geworden,' dacht Frits.

'Ach jee,' zei zijn moeder, 'wat scheelt eraan?' 'Ja, niet zo goed,' zei de jongeman. 'Zal ik je, als je wacht, wat van het eten meegeven, Jooop?' vroeg ze. Ze ging naar de keuken.

'Hoe gaat het hier?' vroeg Jooop. 'Hoe zal het gaan?' dacht Frits. 'Hoe zal het gaan?' zei hij. Er was even een stilte. 'Sinds Jooop uit huis is, vader,' vervolgde hij op een luchtige toon, 'kan ik uitstekend met hem opschieten.' Jooop glimlachte. Zijn vader schakelde de radio in en vond een wals. Hij tikte in de maat met zijn hand op zijn rechterknie.

Zijn moeder schonk thee in. 'Neem een koekje,' zei ze tegen Jooop. 'Wij hebben al gehad.' Het was schemerig geworden. Frits stak het licht aan. Het gaf in de luidspreker een knarsend geluid. 'Ben Beender zingt met orkestbegeleiding Op Het Ijs,' zei de omroeper. Zijn vader draaide de knop af.

'Bij ons is de plee dicht,' zei Jooop tegen Frits. 'Jezus,' zei deze, 'is hij helemaal dichtgevroren of half dichtgevroren en daardoor verstoppt? Dan is er misschien nog wat aan te doen.' 'Wat kan het mij schelen,' dacht hij, 'wat gaat het mij aan?' 'Ja, zo zal het wel zijn,' zei Jooop. 'Heb je ook iets duns, dat heel sterk is en gebogen kan worden?' Frits ging de gang in en zocht in het berghok, tot hij het topeind van een hengel had gevonden. 'Heb je hier iets aan?' vroeg hij, binnentredend. 'Nee,' antwoordde Jooop, 'dat is zonde. Het is van een goede hengel.' Frits bracht het eind weer weg. 'Dat valt mee,' zei hij bij zichzelf. 'Waarom denk ik dat?' dacht hij. 'Welk recht heb ik om zo onverschillig te zijn?'

Zijn moeder kwam de huiskamer binnen met een pan. 'Luister,' zei ze tegen Jooop, 'hier zit in vlees met jus. Appelmoes heb ik in een jampot gedaan, die staat er tussenin, tussen de lof en de aardappels. Als je het nu in kranten in deze tas zet' - ze hield hem een rieten boodschappentas voor - 'dan staat het rechtop en wordt het niet koud.' Jooop trok zijn jas aan en kuchte. 'Je begint aardig kaal te worden,' zei Frits. Hij bekeek bij Jooop voor op de schedel de haargrens, die aan beide zijden boven het voorhoofd een flink stuk was achteruitgedrongen. 'Dat mag je graag met een zekere triomf zeggen, merk ik,' zei Jooop. Hij vertrok, de pan in de tas behoedzaam in evenwicht houdend. 'De groeten en het beste,' zei zijn moeder.

'Dat hebben we weer gehad,' zei Frits bij zichzelf. 'Wat een drukte, de bel staat gewoonweg geen ogenblik stil.' Zijn vader liep op de kachel toe, greep de knop van de vuiltepel en liet hem met een denderend geluid openvallen. 'Hij gaat morsen,' zei Frits bij zichzelf, 'en ik moet kijken. Waarom kan ik niet laten te blijven kijken?' Zijn vader sloeg zijn pijp enige malen hard uit op de rand van de kachelopening; een deel van de verkoolde tabak viel tussen klep en kachel op de vloer. Daarop wierp hij de klep met een luide slag dicht.

Zijn moeder maakte de tafel gereed en bracht het eten binnen. 'Er zit misschien een enkele harde aardappel tussen,' zei ze, toen ze aan tafel gingen, 'maar dat kan ik ook niet helpen. Als je het ergens anders beter kunt krijgen, dan zie je maar.' 'Er zit geen een harde tussen, zover ik merk,' zei Frits. 'Kalm aan met de jus,' zei ze, 'maak er geen sloop van. Ik kan wel meer maken, maar dan wordt het waterjus.' 'Deze jus is verruktelijk,' zei Frits, 'hij is werkelijk heel lekker. Je hebt er eigenlijk niet zo veel van nodig, want hij is lekker vet.' 'Het is beste jus,' dacht hij, 'hij is inderdaad uitstekend.' 'Vader, hoe smaakt het, als ik vragen mag?' vroeg hij op een deftige toon, het hoofd scheef houdend. 'Het smaakt best, dat moet ik zeggen,' antwoordde zijn vader.

Na het eten ging deze bij de kachel zitten op de plaats, waar zijn moeder smiddags had zitten breien. Frits ging zijn jas aantrekken en kwam terug in de kamer. 'Waar ga je naar toe?' vroeg zijn moeder, die de tafel afruimde. 'Blijf gezellig thuis.' 'Ik heb de onrust,' zei Frits, 'ik moet er uit. Ik denk dit keer naar Jaap Elderer of anders naar Louis.' Hij overtuigde zich, dat er shag en vloe in zijn doos zaten, stak deze in zijn jaszak en vertrok.

Buiten was het vrij koud. Er woei een krachtige wind uit het zuidoosten. Aan de hemel was geen enkele ster te zien. Hij sloeg bij de rivier links af en ging over de granieten oeverrand lopen. Hij liep een brug met dikke stenen balustrades over, volgde de andere oever, passeerde een brede, drukke straat en sloeg tenslotte de straat langs een gracht in, aan welks begin pakhuizen stonden. Op nummer eenenzeventig belde hij aan bij een deur met een smeedijzeren rooster voor het glas. Hij was een zeven treden hoge, leistenen stoep opgeklommen. De trekbeld gaf eerst doffe geluiden; pas daarna liet de klepel twee heldere, doordringende tonen horen. Hij wachtte een halve minuut, schelde opnieuw en daalde toen de stoep weer af. 'De kansen op het welslagen van deze avond zijn veel geringer geworden,' zei hij zacht. 'De tijden zijn moeilijk.'

Hij liep dezelfde weg terug. Dicht bij huis gekomen, betrad hij aan de

riever de portiek van een hoog, breed huis en liet de drukbel overgaan. Toen de deur openzwaaide, riep hij naar boven: 'Egters, jawel.' Boven tuurde iemand, voorovergebogen, naar beneden. 'Herhaling: Egters, Van,' riep Frits. 'Wel ja, vooruit maar, dat kan ook nog best,' riep de persoon boven, 'het is beter dan niets.' Toen Frits boven was, wachte hem een jongeman van zeer lange gestalte met dun, blond, achterovergekamd haar. Hij had geen kolbertjasje aan en droeg zijn slipover omgekeerd, zonder stropdas.

'Ik kom even uit verveling,' zei Frits. 'Een drukke dag gehad, wil er soms eens uit. Verontschuldig me, dat ik je in je drukke werkzaamheden, je studie, je vorsende arbeid stoort. Wat doe je op het ogenblik?'

Ze gingen een kamer binnen, waar voor de ramen geen overgordijnen hingen. Hij was niet groot, zonder echter nauw te zijn. In de hoek brandde een groot model petroleumvergasser, maar de atmosfeer was niet bedorven. Er stond aan de linkermuur een tafel, aan de andere zijde een opgeklapt bed en daartussen twee stoelen.

'Fotografie,' zei de jongeman en tilde een boek van de tafel. 'Experimenten met de voor kleuren gevoelige film,' las Frits. 'Vorder je hierin, Louis?' vroeg hij. 'Soms denk ik van wel,' antwoordde de jongen, een broodkrumel tegen de muur schietend. 'Weg kat,' zei hij en gaf een zwart met wit gevlekte kat, die op zijn schoot sprong, een klap tegen de kop. Het dier sprong haastig op de grond en kroop bij het raam onder de stoel, waarop Frits juist was gaan zitten. 'Ze leren het al,' zei de ander. 'Ik dacht, Louis, dat de kat hier zwart was,' zei Frits. 'Er zijn er meer,' zei Louis, 'o ja, een heleboel.' 'Hoeveel?' 'Vijf, geboof ik,' zei Louis. 'Lopen die zo maar rond?' vroeg Frits. 'Wooit er niemand anders?'

'Nee,' zei Louis. 'Als Kade in zijn atelier zit, komt zijn vrouw eten brengen voor hem en voor de katten. Ze hebben een eigen kamer. In het atelier mogen ze niet meer komen, sinds ze een bundel tekeningen bekakt hebben.' 'O, juist,' zei Frits.

'Als je de kamer binnenkomt,' ging Louis verder, 'dan zitten ze deftig bij elkaar, op een tafel.' 'Draai je kachel wat lager,' zei Frits, 'hij brandt geheel af en toe.'

Tervrij Louis de brander bijstelde, bekeek Frits de bloemen op de ruiten en bestudeerde de ijskristallen, die zich in dubbele bundels, in de gestalte van vogelveren, hadden afgezet.

'Neem me niet kwalijk,' zei Louis, toen hij zich had opgericht en weer aan de tafel was gaan zitten, 'laat me even deze notities afmaken, dan sta ik tot uw beschikking.'

'Ja,' zei Frits, maar het was niet tot hem doorgedrongen. Zijn ogen volgden de gestalten van de ijsbloemen en hij plantte telkens zijn wijsvinger in de figuren, waarbij door de smelting een rond gaafje ontstond. 'Dat is lang geleden,' dacht hij, draaide zich half om en bekeek Louis, die over het boek gebogen zat. Hij had een groot, plat horloge met een breed, grijs bandje aan de pols. Tussen zijn lippen bengelde een potlood. 'Twaalf, of dertien was ik toen,' dacht Frits. 'We waren op het balkon. Wie waren er allemaal? Louis, Frans, Jaap, Bep en nog een paar, ik weet niet hoe die heetten.' Hij sloot de ogen. 'Ik weet het nog,' dacht hij. 'Ze liepen vier hoog, op de rand van het balkon heen en weer, Louis en Frans. Die rand was niet veel breder dan mijn hand. En de anderen lachten maar. Hoe konden ze lachen?' Hij opende de ogen, keek naar Louis en sloot ze weer. 'Zoveel moet te hebben,' dacht hij, 'wat een rijkdom. Of zou het gebrek aan inzicht van het gevaar zijn geweest? Misschien. Ik werd misselijk en kreeg pijn achter mijn ogen, dat was ik. En een soort kieteling onder aan mijn stuitbeen. Bang was ik, bang ben ik gebleven. Zo is het.' Hij zuchtte. 'Louis te zijn, of Frans, dat dacht ik,' zei hij bij zichzelf. 'En naar ze kijken, en ontevreden zijn.'

'Ik zoek een envelop,' hoorde hij Louis zeggen. Deze zocht in mappen en vond tussen bladen papier iets, dat zijn aandacht vasthield, want hij ging het aandachtig doorlezen.

'Ja,' dacht Frits. 'Dan die bloempot. Van vier hoog naar beneden gooien en naar iemand en op het laatste ogenblik roepen: pas op! Dat ze nog net op tijd opzij springen konden. En er gebeurde nooit een ongeluk. Hoe was dat mogelijk? Verklaren kan ik het niet.' Hij luisterde naar de stilte, waarin hij zijn horloge hoorde tikken. 'Of op de wandelweg,' zei hij bij zichzelf. 'Met zijn vieren begonnen we tegen zes net zo sterken. Ze reden weg. Die ene vingen we, namen we mee en bonden we aan die paal vast en we lieten hem alleen, en het werd al donker. Louis kon het niets schelen.'

Opeens hoorde hij ritselen van papier. Louis was gereedgekomen, draaide zijn stoel naar hem toe en zei: 'Juist, meneer Egters.' 'Sta me toe, naar de staat van uw gezondheid te informeren,' zei Frits. 'Als anders,' antwoordde Louis, 'als anders.' 'Het is nu wel bewezen,' zei Frits, 'dat je niet in een gezond vel steekt. Kennelijk een familie met veel bloedziekten. Beschrijf, als je wilt, nog even de symptomen.' 'Hoe kan ik deze dingen zeggen?' dacht hij, 'waarom zijn ze niet tegen te houden?' 'Die zijn bekend,' zei Louis. 'Houdt de hoofdpijn wel eens op?' vroeg Frits. 'Dat niet,' zei Louis, 'het spijt me, dat ik u op dit punt moet teleurstellen.'

'Zodra je werkt, of leest, of schrijft, komt het met alle kracht opzetten, niet?' vroeg Frits. 'Nu ook?' 'Zeker, nu ook,' zei Louis.

'Dus je gaat wel te gronde, het gaat wel gestaag bergaf?' vroeg Frits, 'en geduldig wacht je je einde af?'

'Och, op den duur verveelt het wel, moet ik zeggen,' antwoordde Louis, langzaam het vel van zijn voorhoofd samentrekkend. 'Als dat al jaren is doorgegaan, nooit anders, dan kom je wel' - zijn stem kreeg opeens een luchtige toon - 'op de gedachte, dat het eind niet eens zo kwaad zou zijn. Op den duur, zie je, dan ga je twijfelen.'

Frits bekeek Louis, hoofd, waarin de ogen een ontkleurde glans hadden. 'Het is, of ze een tijd in heet water hebben gelegen,' dacht hij. Het was warm geworden. Ten tweeden male sprong de kat bij Louis op schoot en opnieuw gaf deze hem een klap. 'Hij doet, alsof hij maar een onachtzame tik geeft,' dacht Frits, 'maar deze keer is het een bestudeerde beweging. Precies met de vingerknokkels tegen de kop.' Het dier sprong niet onmiddellijk weg. Louis haalde de hand een eind verder achteruit en sloeg krachtiger toe. De kat gaf bij het wegspringen een kreet. 'Het klimkt net als: moeder,' zei Frits. Ze lachten.

'Hou jij van katten?' vroeg Louis. 'Jij?' vroeg Frits. 'Jij?' 'Nee,' zei Frits, 'ik vind het eigenlijk dieren zonder ziel.' 'Waarachtig, ik begrijp niet,' zei Louis, 'hoe remand zulke beesten in huis kan hebben.'

Het geslagen dier was dicht bij de deur gebukt onder het opklapbed gekropen. Alleen de staart en een paar snorharen waren zichtbaar onder het gordijn. 'Behandelt de dieren met zachtheid en spaart de vogels,' zei Louis grinnikend. 'Een hond,' vervolgde hij, 'dat kan ik me nog indenken.' 'Die zo trouw kan kijken,' zei Frits, zijn gezicht in een grijns vertrekend, waardoor hij moest gapen.

'Heb ik jou dat gekke verhaal van die hond in Bloemendaal wel eens verteld?' vroeg hij. 'Nee,' zei Louis, zich voorover buigend. 'Een huis in Bloemendaal,' zei Frits. 'Een groot huis, een herenhuus. Er woont een oude kerel alleen. Helemaal alleen. Op een goede dag zeggen de burens: we hebben hem al in geen dagen gezien. Je begrijpt, de een maakt de ander gek. Ze lopen om het huis heen. Alles is stil. Alles is gesloten, ze kunnen er nergens in.'

'Nee, natuurlijk,' zei Louis.

'Ze halen de politie,' ging Frits door. 'Twee rechercheurs komen, slaan een ruitje in, trekken het slot open en gaan voorzichtig naar binnen. Alles is stil. Helemaal stil binnen, geen geluid. Ze gaan over een dikke, zachte loper naar binnen. Dan komen ze onder aan een trap. En op

de eerste tree staat netjes het hoofd van een oude man en het kijkt hen aan. Ze schrikken zich een beroerte en trekken hun revolvers, bekijken het hoofd en gaan verder.' Hij wachtte even. 'Ja, vooruit maar,' zei Louis.

'Een eind naar boven op de trap,' vervolgde Frits, 'vinden ze een arm en op de overloop een halve voet. Op nog twee andere plaatsen vinden ze stukken. Ze gaan geweldig voorzichtig verder en doorzoeken de bovenverdieping. En op het laatst horen ze een verschrikkelijk gekrijs, alsof ze mensen langzaam in stukken snijden. Ze gaan een kleine slaapkamer binnen. Op de grond, naast het bed, tussen verscheurd nachtgoed, ligt, wat ze nog misten om het compleet te maken. En in de hoek zit een heel grote, zwarte hond. Hoe vind je het?'

'Het is wel heel mooi,' zei Louis langzaam, 'dat is wel iets schitterends.' 'De man was ziek geworden,' ging Frits voort, 'en ik denk, dat de huishoudster net een week met vakantie was. Hij is toen ziek geworden. Dat is bij het onderzoek, de sectie, gebleken. Toen hij dood was, had de hond geen eten, alle kasten waren dicht. Wat blijft je dan te doen, niet?'

'Ik vind het een vorstelijke geschiedenis,' zei Louis. Hij zette telkens het potlood op de tafel, duwde het tussen de twee vingers en de duim door en liet het dan duikelen. 'Het is net zo'n prachtverhaal als van die dokter en die twee kinderen.' 'Hoe was dat?' vroeg Frits.

'Het is heel aardig,' zei Louis, 'en zo gewoon, helemaal niet gezocht. Een vader heeft een zoonje, een klein jongetje, en dat tilt hij wel eens aan het hoofd op. Hij doet het weer eens en - tik! - de nek breekt. Dood. Dokter gehaald, die zegt: het kind is dood, hoe is dat gekomen? Dat weet ik niet, zegt de vader, we strouwen. Maar dan moet u toch iets bijzonders gedaan hebben, zegt de dokter. Welnee, gewoon, zegt de vader, opgetild, - zo - en hij tilt het zusje, om het te laten zien, net zo oud, ook aan haar kop omhoog. Tik! Ook de nek gebroken. Toen wisten ze in elk geval waar het van kwam. Aardig hè?' Zij lachten.

'Hoe ziet dat atelier er eigenlijk uit?' vroeg Frits. 'We moeten aan de praat blijven,' dacht hij, 'het gesprek mag niet meer stilstaan.' Ze stonden op en liepen de gang door. Voor de keuken gingen ze de laatste deur aan hun rechterhand in en kwamen in een ruime kamer vol schilderijen, die aan alle kanten tegen de muren waren gezet. In het midden lagen vijf stapels van mappen op de grond. 'Wat is dat?' zei hij bij zichzelf en liep naar de schoorsteenmantel, waarop een klein paneel stond. 'Dat is bijzonder,' dacht hij. De afbeelding stelde een aan het raam zittende oude vrouw voor, uit een huiskamer gezien. 'Verlamming,' mompelde hij. De mond van het portret hing scheef naar beneden en de onderlip puilden, met de tong, een eind naar voren.

Hij bekeek het driehoekig gat in de ruit. 'Hoe scherp, hoe zorgvuldig,' dacht hij. 'Het is verbijsterend.'

'Ga je mee?' vroeg Louis. Hij hield de deurknop vast. 'Loop gauw door,' zei hij, 'anders schiet een van die beesten naar binnen.' Op weg door de gang opende hij een andere deur. In een iets kleinere kamer zaten op een tafel vier katten, rechtop, de staart om de voorpoten geslagen. Op de schoorsteenmantel brandde een schemerlamp zonder kap. 'Doe het licht eens uit, om ze te pesten,' vroeg Frits. Louis knipte de schakelaar uit. In het donker keken hen acht groene ogen aan. Door het mica venster van het kacheldeurtje viel zwak rood licht. 'Een kachel brandt hier,' zei Frits. 'Natuurlijk,' zei Louis, 'anders krijgen ze het koud.'

Toen ze in de kamer van Louis terug waren, liet deze het opklapbed neer. 'Ik ga nu slapen,' zei hij, kleepte zich uit en stapte in ondergoed het bed in. Frits nam een groen vaasje van de vensterbank, hield het even met de opening aan zijn oor, tikte met zijn nagels op het glazuur en ging zitten. Hij keek op zijn horloge. Het was kwart over negen. 'De helft van de avond is voorbij,' dacht hij.

Na enige minuten stiltte zei Louis: 'Nu moest je maar eens weggaan.' 'Neem me niet kwalijk,' zei Frits. 'We vertrekken.' 'Doe de lichten uit,' zei Louis, zijn hand uitstekend. 'Meneer Egters, het was me zeer aangenaam.'

'Wanneer we zakelijk rekenen,' zei Frits bij zichzelf, toen hij buiten stond, 'kunnen we zeggen: we hebben nog een halve avond. Dit is echter een ongegronde voorstelling van zaken. De avond is verloren, er is niets meer aan te veranderen.'

Toen hij thuiskwam, zat zijn vader in een stoel bij tafel te lezen. 'Enig nieuws,' vroeg hij in het Engels. 'Nee, niets,' antwoordde Frits. Er hing een zware walm van pijptabak. Op de leuning van een stoel bij de kachel lagen de kleren van zijn moeder. 'Ja,' zei hij bij zichzelf, 'we zijn thuisgekomen.' Zijn vader keek roerloos voor zich uit. Zijn rechterhand lag op een klein boek uitgestrekt. Langzaam richtte hij zijn blik op Frits. 'Als hij maar niet iets gaat zeggen,' dacht deze. Uit de achterkamer klonk af en toe, verstikt, een snikkend geluid. 'Het is verstikt en onduidelijk,' zei Frits bij zichzelf, 'het is niet zo hard, dat ik het horen kan. Ik kan het niet horen.' Hij trok zijn schoenen en kousen uit, legde ze achter de kachel en liep op zijn tenen de kamer uit. In de keuken poetste hij zijn tanden. Hij hoorde gestommel in de huiskamer; even later ging het licht er uit. Hij hoorde de leeslamp in de slaapkamer in-schakelen en een halve minuut

daarna weer uitdoen. 'Ik ben zeker in geen weken zo vroeg naar bed gegaan,' dacht hij, 'de Heer is onze herder,' zei hij hardop, schoot in een lach en moest hoesten.

In de scheerspiegel bekeek hij zijn tanden, zijn adem inhoudend tegen het beslaan. Daarna betrad hij zijn slaapkamer, sloot het raam, dat op een kier had gestaan, schoof de overgordijnen toe en kleepte zich uit. Hij ontdeed zich ook van zijn ondergoed en bekeek zich, maakt, nadat hij de spiegel van de muur had genomen en tegen een tafelpoot op de grond had gezet. Hij veranderde de belichting door de bureaulamp omhoog te buigen en de kap een kwart slag naar boven te draaien. Na deze beschouwing plaatste hij de spiegel zo, dat hij na enige achterwaartse passen het hele lichaam kon zien.

Daarop nam hij de spiegel in de hand en betrad de gang. Hij huiverde. Zonder geluid te maken, haalde hij de lichtschakelaar over en keek naar de grendel van de trapdeur. 'Die is dicht,' mompelde hij, tilde de zware gangspiegel van de spijker en zette hem tegen de deur.

Hij liep achteruit en weer naar voren, telkens de spiegel in een iets gewijzigde stand schikkend. Toen hij zijn hele gestalte onderscheidde, trok hij zijn buik in en hield de kleine spiegel zo in de linkerhand, dat hij zijn lichaam eerst van opzij en toen van achteren geheel kon zien. Daarop hing hij de grote spiegel weer op, deed het licht uit en keerde naar zijn slaapkamer terug. 'Een mislukking,' mompelde hij zacht, 'een volledige mislukking. Hoe kan dat? Een totaal vergooid dag. Halleluja.' Bij het laatste woord volgde hij de bewegingen van zijn lippen in de kleine spiegel, terwijl hij deze weer naast de deur ophing. Na zijn ondergoed te hebben aangetrokken, stapte hij in bed en sloep spoedig in.

Hij wandelde op een weg door een bos. 'Dom, dat ik geen schoenen heb aangetrokken,' zei hij tegen twee dames, die aan weerszijden naast hem liepen. Hij had blote voeten en de taksjes en scherpe stenen op de smalle bosweg noodzaakten hem behoedzaam te lopen. 'Een verrukkelijke zomer,' zei een van de dames. 'Dat is de vraag,' antwoordde hij, 'het is zelfs niet geheel zeker, dat het zomer is. Kijk maar naar die beuk.' Hij wees op een dikke beuk, die, terwijl de omringende bomen groen gebladete droegen, in bruine en gele herfsttinten stond. 'Hoe kan dat?' dacht hij, 'hoe is dat te verklaren?'

Even later waren ze in een drukke stadswijk en klommen de trap naar een hoge flatwoning op. Boven werden ze ontvangen door een in het zwart geklede dame met grijs haar. Terwijl er thee werd ingeschonken, stelde hij zich aan de aanwezigen voor. Nadat hij twee oude dames de

hand had geschud, kwam hij bij een divan. Er zaten drie jongemannen op, die achterover leunden. Twee van hen droegen zwart avondkostuum; de derde had een grijze overall aan. Hij kwam dichterbij en zag dat de twee in het zwart gekleden melkwitte hoofden hadden, als van kalk of gips; hun gezichten waren onbeweeglijk en de ogen staarden zonder uitdrukking naar de zoldering. Ook hun handen waren van dezelfde steenachtige samenstelling, die korrelige sporen op het divankleed achterliet.

'Er is geen uitkomst,' dacht hij en drukte hun de hand, die ze langzaam hadden opgeheven. Bij elk viel de arm als een eind hout terug. Ze bewoegen hun romp niet.

Toen stond hij voor de derde persoon. 'Hij heeft de grootte van een kind van een jaar of acht,' dacht hij, 'maar hoe komt dat hoofd er zo gruwelijk uit te zien?' Het hoofd was bijna even groot als de romp en van boven afgeplat. Het was ook wit, van dezelfde kalkachtige stof gevormd. 'Die hals, verschrikkelijk,' dacht hij. Het hoofd begon te wiegen op een hals, zo dun als de slang van een stofzuiger. De ogen, dik en uitpuilend, bewoegen zich onafhankelijk van elkaar in verschillende richtingen. Toen Frits zijn hand uitstak, tilde het wezen de rechterarm op. Er zat geen hand aan, maar een zwarte kreefteschaar. 'Hulp?' dacht Frits, 'waar is redding? Wat moet ik doen?' Hij werd zweetend wakker. 'Hoorde ik een bons?' dacht hij. 'Nee, het is niets,' zei hij bij zichzelf. Hij stond op en ging in de keuken water drinken. Het was half twee. Hij bleef even stilstaan om naar de stilte te luisteren en kroop toen snel onder de dekens. Na enkele ogenblikken sliep hij weer in.

II

De volgende dag reed hij smiddags om half vijf op de fiets van het kantoor, waar hij werkte, naar huis. Het weer was omgeslagen: wolkenvelden dreven met gestage vaart langs de hemel, af en toe vielen enkele druppels regen en een matige, milde wind blies uit het zuiden. Langzaam, met het hoofd iets opzij gebogen, reed hij in het drukke verkeer. 'Als een van de bestuurders van deze auto's een fout maakt,' dacht hij, 'en ik word doodgereden, zal het bericht thuis verdriet brengen, groot misbaar. Gesteld, dat er geen ouders zijn, dan zal het een treurige mededeling voor de familie zijn. Maar als er ook geen familie is, wie zal het zich dan aantrekken? Wie?' Hij kreeg pijn in de borst en voelde in zijn ogen tranen opkomen. Hij keek achterom. 'Het achterlicht brandt,' zei hij bij zichzelf. De schemering viel in.

'Als ik straks thuiskom, vraagt mijn vader, of ik iets beleefd heb vandaag,' dacht hij. Inmiddels was hij in de brede winkelstraat dicht bij huis gekomen. Reeksen voetgangers haastten zich voort over de trottoirs.

'Ze zijn op weg naar huis, net als ik,' dacht hij. 'Smorgens erheen, savonds er vandaan en naar huis. Ze moesten eens allemaal tegelijk op een ochtend thuisblijven. Hun familie laten opbellen, dat ze griep hebben.' 'Nee,' dacht hij, 'niet iedereen griep, dat is verdacht. Vier soorten ziekten en die onderling een beetje verstandig verdelen. Ze kunnen thuis, met een kamerjas aan, bij de kachel gaan zitten lezen. Bij de broodmaaltijd garnalen eten. Savonds vlees, aardappels en veldsla; pudding van rijstgries, met bessesap, na.' 'Mijn moeder heeft me al drie dagen niet gevraagd, waarom ik niet in een sportclub ga,' zei hij bij zichzelf. 'Dat is een uitzondering.'

Voor de deur van zijn woning waren kinderen bezig de sterkte van het ijs op de gracht te beproeven. Een meisje op de kant hield een jongetje, dat er met beide voeten op stampte, bij de hand vast. Tenslotte liet ze hem los en hij trad enige passen naar het midden. Frits, die was afgestapt, liep met de fiets aan de hand naar hen toe. Snel klom de jongen op de kant. 'Julie kunnen dat beter niet doen,' zei Frits, 'het dooit hard.' 'Maar dat gaat nooit zo vlug,' zei het meisje. 'Ze antwoordt, omdat men

ook op de domste opmerkingen iets terug moet zeggen,' dacht hij. De jongen sprong weer op het ijs.

Frits opende de deur, droeg zijn fiets de trap op en zette hem rechtop in het bergthok. Op dat ogenblik ging de deur van de zijkamer open en zijn vader, in zwarte wollen kamerjas, trad in de gang. 'Goede middag,' zei Frits. 'Wel,' vroeg zijn vader, 'iets nieuws beleefd?' Zijn gezicht was geplooid in een glimlach. 'Nee, dat niet,' antwoordde Frits. 'Wat zeg je?' vroeg de man, het hoofd naar voren brengend. 'Alles gewoon,' zei Frits. 'Hè?' vroeg zijn vader. 'Alles gaat zijn gang,' zei Frits nu luid, half roepend. Zijn vader zweeg en liep voor hem uit de gang in. Frits ging snel de zijkamer binnen en draaide de gaskachel uit; daarna liep hij achter zijn vader aan naar de huiskamer.

Hier zat zijn moeder aan tafel kousen te stoppen. Hij groette, ging op de divan zitten en zette de radio aan. Er werd een tango gespeeld.

'Heb je de gaskachel wel uitgedraaid?' vroeg ze. 'Nee, ik geloof van niet,' antwoordde zijn vader, terwijl hij langzaam opstond. Frits had het gevoel, of hij een handvol droog meel in de keel had, dat hij niet kon wegslikken. 'Dat heb ik al gedaan,' zei hij, de eerste woorden hees uitsprekend. 'Wij zorgen overal voor. Wij staan tot uw beschikking. Ook aan huis te ontbieden.' Hij trok zijn gezicht in een opgewekte uitdrukking. Er viel een zwijgen.

'Ik weet niet, of het van het weer komt,' ging hij voort, 'maar ik voel me vandaag bijzonder fit.' 'Wanneer ga je nu bij een sportvereniging?' vroeg zijn moeder. 'Ik heb geschreven en me opgegeven,' antwoordde hij. Zijn vader stond op en slofte op zijn pantoffels de kamer uit.

'Vandaag heeft die man voor één gulden en zestig cent aan postzegels weggegooid,' zei zijn moeder. 'Hoe dan?' vroeg Frits. 'God weet het,' zei ze. 'Vijf van tien heb ik in de vuilnisbak nog terug kunnen vinden. Het is net of die man geen verstand meer heeft. Ik denk, dat hij ze eerst in de prullenmand geeft gegooid.' Ze stond op en ging naar de keuken.

Frits zette de radio, die met een lezing begon, af en rolde een sigaret. Zijn aanstekker bleek leeg; hij ging hem in de keuken vullen. Terwijl hij bezig was, de juiste hoeveelheid in het reservoir te gieten, zei zijn moeder: 'Zie je, hoe hij dat nieuwe pak afsloft? Geen vouw zit er meer in; ik geloof, dat hij zijn handen aan zijn broek afveegt.'

'Tom te tom tom, tom te tom,' zong Frits in zichzelf, 'het gaat slecht, verder gaat het goed.' Hij schroefde het apparaatje dicht, blies er tegen om de druipende benzine te doen verdampen en ging naar de huiskamer. Zijn vader was er teruggekeerd, schroefde zijn pijp open en reinigde de

metalen rookbuis met stukjes krantenpapier, die hij telkens als propjes in de kolenbak wierp. Hij bekeek het resultaat en veegde toen het buisje af langs de mouw van zijn pak. 'Waarom, als hij toch aan zijn kleren moet vegen, doet hij het niet aan zijn slipover?' dacht Frits, 'die is donker.' Hij keek naar de mouw van blauwe wol, die een eind onder die van het jasje uitkwam.

Toen de tafel was gedekt, kwam zijn moeder binnen met een schaal stokvis. 'Er kan een graat hier en daar in zitten,' zei ze, 'maar het meeste heb ik er uitgehaald.' Er waren aardappelen, geraspte rauwe selderijwortel, andijvie en roze vla. Na het eten waste Frits handen en lippen en at een stukje tandpasta. 'Het patentmiddel tegen stokvis,' mompelde hij. 'Het was kwaart over zes.'

'Wat voor weer is het?' vroeg zijn moeder. 'Gewoon weer,' zei Frits, 'niet zo erg koud.' 'Als het zo koud is,' zei ze, 'heb ik niet veel zin om te gaan; we zouden vanavond, vader en ik, naar Annetje in Haarlem.' 'Dat is ook zo,' zei Frits, 'dat zei je vanmorgen.' 'Hoe is het buiten nu?' vroeg ze, 'is er een koude wind?' 'Er is wind, maar geen koude wind,' zei Frits. 'Wat noem jij koud?' vroeg ze, 'is het van die natte kou?' 'Het is een vochtige lucht,' zei Frits, 'de wind is eigenlijk broetierig.'

'Laten we maar gaan,' zei zijn vader. 'Dan zorg ik, dat ik een doek om mijn kop doe,' zei ze, 'en als het me te koud is, dat het zeer doet aan mijn hoofd, dan gaan we terug. Misschien zijn we al tegen half elf, elf uur weer thuis.' Zijn vader haalde de jassen.

Toen ze weg waren, bleef hij voor de boekenkast staan en graaide in een stapel kranten. Hij luisterde naar het tikken van de klok en de geluiden in de woning boven hem. Plotseling bekeek hij scherp de bovenkant van een krant en las de datum. 'Natuurlijk,' mompelde hij, 'dat is vandaag.'

Hij vergeleek de tijd van zijn horloge met die van de klok en ging zich verkleeden. 'Een blauw overhemd staat goed bij dit pak,' zei hij, zijn das strikkend voor de spiegel. 'We mogen ons uiterlijk niet verwaarlozen.' In de huiskamer legde hij een met rood potlood geschreven briefje op tafel met de woorden: 'Het gymnasium bestaat twintig jaar. Ik ga er heen, voor mijn plezier.' 'Wij deïnen voor niets terug,' zei hij hardop. 'Het zou kinderachtig zijn, weg te blijven. De beproevingen dienen in het gelaat gezien te worden. Eerst langs Joop.'

Toen hij buiten kwam, woei nog dezelfde zachte, lauwe wind. Hij liep eerst de weg van de vorige avond, sloeg na vijf minuten links af en wandelde langs een stukje plantsoen tot een gracht, waarover een kleine

houten ophaalbrug leidde. Hier belde hij aan bij een scheefgezakt huis, waarvan de onde deur, die uit twee losse delen bestond, afbladderende verf droeg. Op de eerste verdieping ging een schuifraam open en Joops hoofd verscheen in de opening. 'Een aardig ding om te zien,' riep Frits, 'je kan die kop best in de vensterbank zetten, het is altijd beter dan een geranium.' 'Vang!' riep Joop. Frits ving een bos sleutels, opende de bovendeur, draaide de grendel van de onderdeur en ging langs een stelde, gedraaide trap naar boven. Joop ging hem voor naar de huiskamer.

Het was een ruim vertrek met drie zeer grote schuiframen. De overgordijnen waren te smal om het gehele glasoppervlak te bedekken. De zoldering werd geschaagd door dikke, grijs geverfde balken. Aan de muren hingen affiches; er stond een kamerlinde in een houten pot en voor ieder raam een bank. Op de schoorsteenmantel merkte Frits een emmer op, onder een donkere plek in de zoldering.

Een jonge vrouw met een blozend gezicht en zwart haar kwam uit een achterkamer binnen. 'Dag Ina,' zei Frits, 'ik was bijna vergeten, dat het vandaag was.' Ze ging op een grote spiegel af en begon haar jurk af te borstelen. 'Ga zitten, meneer Van Egters,' zei Joop. Hij nam een doosje sigaretten uit een la en presenteerde.

'Je begint flink kaal te worden,' zei Frits. Joop antwoordde niet. 'Zeg Joop,' begon hij opnieuw, 'niet om hatelijk te zijn, maar je hoofd begint heel aardig kaal te worden. Het duurt niet zo lang, tot je haren te tellen zijn op de vingers van je hand.' Joop glimlachte, de mond klein houdend. 'Ik word niet zo gauw kaal,' zei hij. 'Je schijnt er op te zitten wachten.' Met wijsvinger en middelvinger betastte hij de diepe inhammen van de haargrens. 'Toch wel,' zei Frits. 'Tel je de haren in je kam wel elke morgen? Dan zul je zien, dat het er elke dag meer zijn. Langzaam maar zeker. Ik zou het verschrikkelijk vinden, als ik wist, dat ik kaal moest worden. Ik zou niet langer willen leven. Maar, begrijp goed, ik wil je niet ontmoedigen.'

'Is hij weer bezig?' vroeg Ina, haar onderjurk verschikkend. 'Ik geloof niet, dat jij je bijzonder voor het onderwerp interesseert,' zei Frits, 'omdat je er niet bangvoor bent. Vrouwen worden inderdaad niet vaak kaal. Toch, - hij wendde zich tot Joop, die in een boek was gaan bladeren - 'luister je? Toch heb ik een oude vrouw gekend, die misschien maar een stuk of twintig haren op haar hoofd had. Ze noemden haar Schilferhoofd, omdat het vel bij stukken tegelijk afbladderde. Slechte grondverf.'

'Het komt alleen maar, omdat ik nooit weet, wat ik hier zeggen moet,' dacht hij. 'Ik ga nog verder. Tegen te houden is het niet.'

'Hoe gaat het verder met je?' vroeg Joop. Frits zweeg. 'Valt er nog nieuws te melden?' 'Nee,' zei Frits. 'Alleen vertelde iemand op kantoor me, dat ze in de trein iemand zijn krant in brand gestoken hebben.' 'Wat?' vroeg Ina. 'Kijk,' zei Frits, 'een man in een treincoupé zit zijn krant te lezen. Wijd opgevouwen. Een man tegenover hem houdt er helemaal beneden een lucifer onder. Ze vertelden het me, en ik zag het precies voor me. Eerst een beetje rook, dan ineens een geweldige vlam. Je moet je voorstellen: die lezer frommelt ineens, met een klap, de krant in elkaar. Schrikt zich dood.' 'Zo, zo,' zei Joop.

'Maar nu over kaal gesproken,' ging Frits door, 'het is een naar ding. Je ziet het veel. Het schijnt erg in de mode te zijn.' Ina schonk thee in. 'Is er wel genoege tijd?' vroeg Joop. Er ontstond een zwijgen. 'Er zijn tal van middelen om de kaalhoofdigheid te bestrijden,' zei Frits, 'maar weinige helpen. Wel zijn veel werkwijzen bekend om de leegte te verbergen.' 'Nou, nou,' zei Ina, 'je zit weer aardig op je praatstoel.'

'Wat denk je,' vroeg Joop, 'zouden we eigenlijk niet een taxi kunnen nemen?' 'Zeg Frits, als jij niet zo'n zak was, fuidde je op een taxi.' 'De pest,' zei Frits, 'dat is zonde van het geld.' 'Nietwaar?' ging Joop voort, 'je verdient toch zoveel geld?' 'Ik denk er niet aan,' zei Frits.

'Zeg dan nog maar iets over kaalhoofdigheid,' zei Joop. 'Nee, ik weet niks mee,' zei Frits. 'Kan het vrouwen eigenlijk iets schelen, of hun man een kale kop heeft, Ina?' vroeg hij. 'Dat weet ik niet,' antwoordde ze, 'dat zal je aan die vrouwen moeten vragen.'

Frits bekeek zijn broer, die zijn sigaret zo vasthield, dat het brandende eind recht naar boven wees. 'We kunnen bijzonder goed met elkaar opschieten,' zei hij. Joop zweeg en keek naar zijn sigaret, terwijl zijn gezicht even een flauwe glimlach vertoonde.

'Merkwaardig is dat,' zei hij eindelijk, 'ik begin te geloven, dat het heel erg is geweest.' 'Dat niet,' zei Frits. 'Weet je nog van die jampot?' 'Nee,' antwoordde Joop. 'Weet je niet meer,' vroeg Frits, 'dat ik zeedieren op spiritus in een jampot had? Dat is, ik denk, veertien jaar geleden.' 'Ik krijg weer het een en ander over jou te horen, niet?' zei Ina tot Joop. 'Nou, vertel maar,' zei deze.

'Toen we nog in de Cementwijk woonden,' zei Frits. 'Die pot van mij met zeedieren, die gooide je van twee hoog naar buiten, te pletter op de straat. We woonden toen tegenover een groentewinkel. De pot ging in kleine scherven en het maakte een vlek op de straat.' 'Zeebeesten op spiritus?' vroeg Joop. 'Daar weet ik niks meer van.'

'Die had ik van Zandvoort meegebracht,' ging Frits verder. 'Met die

Duitser. Die bij ons logeerde en een kapotte maag had. Hij roosterde brood op zo'n elektrisch ding.' 'Ja ja, dat herinner ik me nog,' zei Joop. 'Die man,' ging Frits door, 'die had nog nooit de open zee gezien. Moeder stelde voor, dat hij naar het strand zou gaan en ik mocht met hem mee. Het was in het begin van de herfst. Op een woensdagavond, want smiddags had ik vrij en het was geen zaterdag. Hij keek naar de zon, die onderging en deed zijn mond half open, dat het op zijn gouden tanden schitterde. En het had pas een paar dagen gestormd, dus er lag van alles. Terwijl hij maar stond te kijken, zocht ik zeesterren en krabben en ik deed ze in mijn alpinomuts. Hij bekeek ze met veel belangstelling.'

'Hoe komt het toch, dat je zulke dingen onthoudt?' vroeg Ina. 'Dat is een gave,' antwoordde Frits. 'Ik hield die rommel in mijn muts. Toen we naar huis zouden gaan, liepen we een deftige winkel binnen, dicht bij de tramhalte. Je had er repen van vier cent, in alle smaken, maar ook grote tabletten, die je niet eens in je zak kon steken, zo dik en groot. Die kostten vijftig cent. Ik was geweldig bang, dat hij die van vijftig cent zou kopen, maar ik durfde niets te zeggen.'

'En wat kocht hij?' vroeg Joop. 'De grote,' zei Frits. 'Twee van elk vijftig cent. Hij gaf er mij een en maakte de wikkel open, het zilverpapier een eindje er af. Ik beet er een stuk van af, maar lekker vond ik het niet. Gek hè?'

'Maar je was bezig met die pot,' zei Joop. 'Nou,' zei Frits, 'ik deed ze thuis in een jampot, onder spiritus, omdat vader zei, dat het net zo goed was als alcohol. Die spiritus is na een paar dagen al rood geworden. Ik dacht, dat het van het bloed van die beesten kwam. Ik hield het elke dag tegen het licht.'

Ina schonk opnieuw thee in. 'En waarom gooide ik die pot op straat stuk?' vroeg Joop. 'Dat is nu de vraag,' antwoordde Frits. 'Een goed begin, dat moet ik zeggen,' dacht hij.

'Maar ik geloof, dat je de zaak een beetje bedondert,' zei Joop. 'Ik weet nog wel iets van een jampot. Tegen de muur kapotgegooid. Maar dat deed jij.'

'Tot je dienst,' antwoordde Frits, 'dat was ik. Maar dat was een andere jampot. Het was tegen dezelfde tijd. Ik bewaarde op een bodem van watten een gedroogde klit zoetwatermosselen. Op een leliestronk. Die pot heb ik Eli Hogeweg naar zijn kop gegooid. Als je iemand savonds op de kamer had, dan sarden jullie mij in mijn bed. Want om half negen lag ik al in bed. Dan lieten jullie het bed wippen. Toen deed je dat met Eli samen en toen nam ik de pot met mosselen en gooide die naast Eli zijn

kop tegen de muur. Het was moedwillig naast zijn hoofd gegooid, het was er naast bedoeld, maar hij schrok zich toch een ongeluk. Hij dacht, dat ik op hem gemikt had. Maar dat was beslist niet zo.'

'Klein kinderleed,' zei Joop. 'Is het nog geen tijd?' 'Nee,' zei Ina, 'nog niet.' 'Het is wat je klein noemt,' vervolgde Frits. 'Weet je nog, dat jullie mijn boeken kapotgeschoten hebben? Jij met Jozef Pijp? Met het luchtpistool? Alle ruggen aan flanden. Dat is nog niet eens zo lang geleden.'

'Ja,' zei Joop glimlachend. 'We vertrekken.'

'Het weer dat gaat wel,' zei Frits, toen ze buiten kwamen. Ina liep nussen hen in en had elk een arm gegeven. 'Je moest eens vooruit lopen,' zei Joop, toen ze het plantsoen voorbij kwamen, 'en kijken, of er een taxi is.'

'Inderdaad,' dacht Frits, 'het was alles te verwachten. Wat gebeuren moet, gebeurt.' Hij holde op een sukkeltraf vooruit en wenkte een taxi, die juist aan de halteplaats binnenkwam. 'Nu schakelt hij in de twee,' zei hij, toen ze wegreden, 'laat weer opkomen, gas bij, gas los, ontkoppelen, in de drie; Ina, weet je, dat ik over veertien dagen ga leren autorijden?'

'Dat ook al,' zei ze.

Er was weinig verkeer en de auto zoemde rustig over het asfalt. Binnen het kwartier waren ze voor de ingang van een hoog gebouw met twee grote vleugels aangekomen. 'Er is geen terug meer mogelijk,' dacht Frits. 'We zetten een onverschillig of desnoods vrolijk gezicht.'

Nadat hij de chauffeur had betaald, liepen ze over een donkere binnenplaats op de ingang toe. Onderweg bleef Frits even staan en bekeek, naar boven ziend, een korte, vierkante toren, die zich verheef waar de zuidelijke vleugel zich met de romp van het gebouw verenigde. 'We zijn nog tamelijk vroeg,' zei Ina. 'Ze gingen een korte gang door en kwamen in een grote hal. 'We zijn er,' zei Frits bij zichzelf. Hij haalde diep adem. Aan twee tafels werden plaatsbewijzen verkocht. Hij liet zich in het gedrang naar een andere tafel persen dan Ina en Joop en kocht één plaats. Op de trap, bij de kaartentrouwe, troffen ze elkaar weer en liepen langs een spandoek met het opschrift: 'Berendsgymnasium, 1926 - 1946, naar boven, waar ze in een hal, kleiner dan die beneden, voor de ingang van een zaal kwamen. 'Nu nadert het,' dacht Frits. 'Ze hingen hun jassen op in een gang. Frits treuzelde, bezocht een waterplaats en zag, toen hij er Uit kwam, Ina en Joop in de gedrukte verdwijnen. 'Dat is één,' zei hij, voorzichtig om zich heen ziend.

Opeens hoorde hij 'Frits!' roepen en toen hij in de richting van het geluid keek, herhaalde dezelfde, kraaiertige stem: 'Van Egters!' Een klei-

ne, gezette jongeman met geplakt, donker haar, dat vlak naast het midden van het hoofd was gescheiden, kwam op hem toe. 'Waarachtig, zei hij, jij komt dus ook vanavond?' Hij sloeg Frits op de schouder en schudde hem de hand, waarbij hij zijn arm vrijwel gestrekt naar beneden hield. 'Ik moet me zowat bukken,' dacht Frits. 'Natuurlijk,' antwoordde hij, 'en jij bestaat dus ook nog; het is een hele tijd geleden.' Daarop zween ze. De jongen kneep zijn kleine ogen half dicht en wreef zich in de handen. Hij had een zwart avondkostuum aan, droeg een vlinderdasje en schoenen met scherp toelopende punten. 'Hij gaat vragen,' dacht Frits. 'Laat ik mij gereedhouden.' Hij bleef de ander nauwlettend gade slaan.

Op het ogenblik, dat de jongen de mond weer bewoog, zei Frits onmiddellijk: 'Henk, hoe gaat het de laatste tijd?' Hij zei dit met zoveel haast en nadruk, dat hij druppels speeksel uitstootte. 'Je spreekt vrochtig,' zei de jongeman grinnikend, terwijl hij de rug van zijn hand afveegde. 'Ik had jou wel hetzelfde willen vragen. Het is niet zo snel in het kort te vertellen. Jij zou zeggen: vreemde, onoorbare zaken. Jij zou wel een of ander gek woord hebben gevonden, Van Egters; god god, wat hebben we toen gelachen, met die zeehond. Het is een oude zeehond.'

'Je voert natuurlijk niet veel uit?' vroeg Frits haastig, toen de ander ophield. 'Je bent zeker gepensioneerd student? Voor de vorm af en toe een college en verder wachten tot het alle dagen zondag wordt en kermis in de week?' 'Flauw,' dacht hij, 'ontzaglijk flauw.' 'Is het niet zo?' vroeg hij.

De ander schoot in een lach. 'Ja Egters,' zei hij, 'maar ik sta wel ingeschreven. Volgens de regels studeer ik medicijnen. Jezus, wat een moeilijk vak.'

'Dat is een van de weinige faculteiten, waarvoor ik ontzag heb,' zei Frits. 'Als er iets is, waarvoor jij ontzag hebt,' zei de jongen en stompte hem, half duwend, op de borst. 'Ik schiet niet erg op,' zei hij. 'Je doet niet te veel,' zei Frits, 'daar ben ik niet bang voor.'

Ze naderden in de stroom de ingang van de zaal. 'Ik doe ook een beetje zaken,' zei de jongeman. 'Verleden week ben ik naar Brussel geweest. God god, wat een lol gehad. Dat zou iets voor jou zijn geweest.' 'Brenge het redelijk op?' vroeg Frits. 'Soms wel,' antwoordde de ander, 'maar de markt fluctueert. Het zakenleven is niet zo eenvoudig, meneer Egters.' Bij deze woorden maakte hij met de hand een kanteleud gebaar en knip oogde. 'Wat doe jij eigenlijk?' vroeg hij daarop. 'Begrrijp jij, waarom die mensen zo persen?' vroeg Frits. 'Misschien lukt het,' dacht hij. 'Zet

Frits,' hield de ander aan, 'wat doe jij op het ogenblik?' 'Ik kijk uit naar iets goeds,' antwoordde Frits. 'Op het ogenblik ben ik op een kantoor.' Hij verzette zich tegen de opdringende beweging van het publiek, hield naar links aan en zag, hoe de jongeman steeds verder van hem verwijder raakte. 'Tot straks,' riep deze. 'Tot zo ver loopt alles inderdaad volgens de verwachtingen,' mompelde Frits. 'We zullen zien.'

Hij werd de zaal ingeperst. Het was een lange, hoge ruimte met blanke muren. Het plafond liep toe als een gewelf. Grote lampkronen droegen elk drie glazen ballons. Boven het podium waren op de muur gestileerde wandschilderingen aangebracht met Griekse opschriften. Overal maakten de gele, houten stoelen geraas op de parketvloer.

De zaal was nog niet gevuld. Aan de ingang nam de drukte snel af. Hij bleef achter in de zaal tegen de muur staan, keek even rond en liep toen langzaam door het middenpad. Hij zag een man met dun, wit haar naderen en schoof snel, als met een doel, een lege rij in. 'Het is Vogel,' dacht hij. 'Waarom verstop ik me?' Toen de man voorbij was, liep hij langzaam terug in de richting van de uitgang.

'Egters, wat dwaal jij hier rond als een verdoold schaap?' vroeg een stem naast hem. Een slanke jongeman schudde hem, toen hij zich had ongedraaid, de hand. Frits glimlachte en bekeek scherp het knappe, lichtbruine gezicht met de diep liggende, donkerblauwe ogen. 'Let op het merk, als u tandpasta koopt,' dacht hij. 'Dwalen?' antwoordde hij, 'ik dwaal niet. Het zal wel vervelend worden vanavond, denk je niet, Wim?' De jongeman bleef hem enige ogenblikken aankijken, voordat hij achterloos antwoordde: 'Waarom? Het kan best aardig zijn.' 'We hebben elkaar in lang niet gezien,' ging hij voort. 'Hoe gaat het jou?' 'Mij gaat het best,' zei Frits. Daarop zween ze. Frits keek voor zich op de grond. 'Ik zie je nog wel,' zei de jongen en liep verder.

'Ik had kunnen weten, wat ik begon,' dacht Frits. De ingang werd gesloten en allen gingen zitten. Hij nam snel plaats op een van de achterste rijen, die geheel leeg was.

Het werd stil en een piano zette een paar forse matenin. 'Het schoollied,' dacht hij, 'daar komt het.' Na een paar luide akkoorden zette de pianist de melodie in. Allen stonden op en begonnen te zingen. 'Sumus,' dacht hij, 'tot zover weet ik het. Maar hoe is het verder?' Ik versta ze niet. Een slordige uitspraak.'

Een jongen met een bril met dikke glazen beklom het spreekgestoelte. Hij droeg een penning aan een zwart met rood gekleurd lint om de hals. 'Ik heet u allen van harte welkom,' zei hij met een zwakke stem. 'Het

woord is aan onze rector, om deze herdenkingsavond te openen.' Daarop trad een man met een vlezig, dik gezicht achter de lessenaar. 'De mond is zo mogelijk nog meer verzakt,' dacht Frits. 'Zonder kam zou hij best het leven doorkomen.' Hij luisterde en keek naar het grote, kaalhoofd, dat aan het eind van elke zin nu naar links, dan naar rechts zwaarde. Hoewel de woorden luid en goed verstaanbaar waren, drongen zij niet tot hem door. Hij bekeek de ramen, het plafond, de deuren en de stoelzitting en stak zijn duim in de mond.

Na de rector besteede een man met dik, grijs haar het spreekgestoelte. Hij droeg een zware, donkere bril en sprak met een doffe neusstem. Hij werd 'st'geroepen. Met beide sprekers verstreek een kwartier. Het programma begon met een oud, Nederlands toneelstuk met bonte gewaden.

Daarop trad de jongen met de penning weer achter de lessenaar en zei: 'Het volgende is een Griekse eenakter. Deze werd in Egypte op een papyrus opgegraven. Ik vestig uw aandacht op de volgende gedeelten.' Hij begon van een blad papier voor te lezen. 'Ik zal sterven, als ik het versta,' dacht Frits. 'Ik heb vergeten een programma te kopen, dat is in ieder geval zuinig.' De opvoering begon. Frits boog zich voorover en keek naar de grond. 'Er is niet één woord, dat mij iets zegt,' dacht hij. 'Toch klap ik.' Toen het uit was, klapte hij, als de anderen, luid en langdurig in de handen. Het was pauze. Allen haastten zich naar de gang waar limonade werd verkocht. Frits was een van de eersten. Hij trok zich met een flesje terug uit het gedrang en leunde tegen de trapbalustrade. De hal vulde zich snel en overal vormden zich groepjes pratenden.

Hij liep, door het rietje de limonade opzuigend, de bovangang in, bekeek de deuren, bleef af en toe staan en liep weer terug. In de hal waren Joop en Ina in gesprek met een dikke man in een zorgvuldig geperst, bruin pak. Frits beet zich op de wangen, kwam naderbij, sloot zijn hand uit en zei: 'Dag meneer Wening.' De toegesprokene keek verbaasd, vatte toen snel de uitgestoken hand en trok zijn gezicht in een nadenkende uitdrukking.

'Frits van Egters, jongere broer van Joop van Egters,' zei Frits. 'Dit is mislukte.' 'O,' zei de man, terwijl zijn dikke, rode gezicht glimlachte. 'Ik heb u niet herkend.' 'Ik heb u niet herkend,' zei hij tot Ina en Joop, 'zoals ik daarnet al zei: of ze nu twee of tien jaar weg zijn, daartussen is geen verschil, dat is gek. Ken je iemand nog, die blijft dat ook zo. Ina blijft Ina, maar ik weet niet meer, wanneer het geweest is. Wanneer deden jullie eindexamen, wanneer was dat?' 'In achtereindertig,' zei Joop. 'Jullie allebei?' vroeg de man. 'We zaten in dezelfde de klas,' antwoordde Joop. 'Een echte, zuivere idylle,' zei de man. Hij

wiegde met zijn zwaartlijvige gestalte naar voren en trok zijn wenkbrauwen op, waardoor hij zijn glimmend voorhoofd plooidde en zijn geplakte, glatte blonde haar even liet bewegen. 'Ja, ja,' zei hij, met half ingehouden adem sprekend. Hij bewoog de rechterhand zonder hem geheel op te tellen.

'We hadden gehoord, dat u hier van school wegging,' zei Ina. 'O ja.' 'vroeg de man, 'wie zei dat?' 'Dat hoorden we,' zei Ina. 'Ik moet zeggen, kind, dat het volkomen nieuw voor me is,' zei hij op geamuseerde toon. 'Nee,' vervolgde hij langzaam, 'dat zijn zo de kleine teleurstellingen van het leven: ik zal hier wel nooit meer vandaan komen.'

Frits stond nog steeds naast hem. Hij luisterde naar de stem, zag de ogen hun verbaasde bewegingen maken en volgde de onbeholpen bewegingen van de armen. Hij begon voorzichtig achteruit te schuiven, draaide zich geleidelijk om en sloop weg. Plotseling liep hij bijna tegen een reeds gedeeltelijk kaalhoofdige jongeman op, die een pince-nez droeg. Hij was lang en stakerig van gestalte en droeg een smal, in tweeën gedeeld snorretje. 'Hoe gaat het?' vroeg Frits, 'Kasper Sterringa, heel aardig.' Hij wachtte en bekeek de onberispelijke avondkleding. 'Zo, zo,' zei de ander. Frits hield de hand naar voren. Toen de ander de zijne uitstak, greep hij onmiddellijk toe. 'We staan een beetje in het gedrang,' zei hij. 'Weet ik niets anders te zeggen?' dacht hij; 'wacht, ik kan altijd nog die van die foto vertellen.' 'Was jij ook niet in mei op die avond in het Hermes-paviljoen?' vroeg de pince-nez. 'Ik dacht, dat ik je zag, maar je zag mij niet.' 'Nee, dat kan niet,' antwoordde Frits, 'daar ben ik niet geweest.' 'Ik weet een vraag,' dacht hij. 'Heb je nog wel eens iets van Sal Jachthandelaar gehoord?' vroeg hij. 'Nee,' zei de pince-nez. 'Hij is natuurlijk dood,' zei Frits. 'Nee nee, ik bedoelde daarnet ja,' verbeterde de ander, 'hij is naar Zwitserland gekomen en vandaar naar Engeland. Zijn familie is dood. Daar is hij piloot geworden.' 'Hoe bestaat het,' zei Frits. 'Hij was op Valkenburg de laatste tijd,' ging de ander door, 'maar ik heb hem al een paar maanden niet gezien.'

'Dat doet me veel plezier te horen,' zei Frits. 'Werkelijk, dat doet me veel plezier.' 'Een nieuwe vraag,' dacht hij.

'Wat doe jij op het ogenblik?' vroeg de pince-nez. 'Ik hoorde, dat je notaris aan het worden bent,' zei Frits. 'Ja, kandidaat ben ik,' zei de ander. 'Hij?' Frits haalde diep adem, opende de mond, sloot hem weer, opende hem opnieuw en zei op een effen toon: 'Op kantoor. Ik neem kaarten uit een bak. Als ik die er uit genomen heb, dan zet ik ze er weer in. Zo is het.' Hij sloot de mond, kneep het linkeroglid iets toe en keek naar de grond.

'Je bent nog dezelfde idioot als toen,' zei de ander glimlachend. 'Op jou word ik ook niet wijs. Weet je nog een of ander gek verhaal? Je had altijd iets idioots bij de hand.' 'Ik weet alleen dat verhaal van die foto,' zei Frits op onverschillige toon. Hij telde de vloertegels. 'Nou?' vroeg de ander. 'O,' zei Frits, 'er werd op een school een foto van de hele klas gemaakt, maar het arme jongetje mocht er niet op, die was te slecht gekleed. De juffrouw zegt: kijk Pietje, als die foto gemaakt is, dan zeggen ze later: dat is Wim, die is nu directeur van de bank; zijn vader was ook directeur. En dat is Klaasje, die is notaris: Zijn vader was ook notaris. En dat is Eduard, nu is hij dokter. En die daar is Joop, die is dominee. Dus Pietje, als de fotograaf komt, ga jij dan maar aan de kant staan. Begrijp je? Goed, dat doet hij ook en de foto wordt genomen. Een paar dagen later komt er een afdruk. Wie wil er foto's bestellen? vraagt de juffrouw. De meesten bestellen er een. Pietje ook.' 'Hij is eigenlijk oud en flauw,' dacht hij. 'De juffrouw is verbaasd,' ging hij verder. 'Die vraagt: Pietje, waarom wil jij een foto hebben, je straat er toch niet bij op? Dat weet ik wel, juffrouw, zegt hij. Waarom wil je er dan een hebben? vraagt ze. Om te bewaren, zegt hij. Dan kan ik later, als ik groot ben, zeggen: dit is Wim, die is directeur geworden. En dat is Klaasje, die is notaris. En dat is Eduard, die is dokter. En dat is die juffrouw, die jong aan de tering is gestorven.'

De pince-nez lachte luid. Bij het openen van de mond vormden zich draden speeksel tussen zijn kaken. Een dame wenkte hem en hij verdween, na Frits haastig de hand te hebben gedrukt. Deze liep de trap af naar de benedenhal, waar het minder druk was. 'Jezus, daar heb je Tafelmaker,' dacht hij, 'dat ontbrak er nog maar aan. Nu zijn we volledig.' Een jongeman kwam op hem af. Hij droeg een donkerblauw, wollen pak. 'Iets te ruim,' dacht Frits. Op het voorhoofd had hij puistjes; de neus was dun en wit, terwijl de wangen onnatuurlijke blosjes vertoonden, als van een Californische appel. De bruine haren waren gegolfd in een lange reeks ribbeltjes, en zwaar gevet. 'Spaghettih hoofd,' dacht Frits. 'Ha, die Frits!' zei de jongen, gaf hem een harde klap op de schouder, bleef voor hem staan en zei: 'Zo, oude zeehond.' 'Vooruit maar,' dacht Frits. 'Kun je nog een bochel maken?' vroeg hij. De ander draaide zich om, boog zich iets voorover en bracht, na enige malen de schouderbladen te hebben bewogen, een ervan in een zodanige stand, dat onder de kleding een hoog, scherp uitsteeksel ontstond. 'Ha, Ba, Bariba,' zong hij, met een voet op de grond tikkend, 'Ha, Ba, Bariba.' 'Dat is heel goed,' zei Frits. De ander rende ineens weg. 'Het is een welbestede avond,' dacht Frits. 'Nurtig tijdverdrijf?'

Hij zag Joop en Ina met hun jassen aan de trap af komen en hield hen staande. 'Gaan jullie al weg?' vroeg hij. 'Het is pas half tien.' 'Ja,' antwoordde Joop glimlachend, 'anders komen we niet op tijd in bed.' 'Straks gaan jullie nog om acht uur naar bed,' zei Frits. 'Het wordt al erger, als je er aan toegeeft.' 'Ik heb tien uur slaap nodig,' zei Joop, 'hier heb je het programma.' Ze liepen verder en verlieten het gebouw.

De pauze was geëindigd. Hij ging op dezelfde plaats zitten en keek bij het vollopen van de zaal rond. Het programma werd voortgezet met een kort concert in drie delen. Toen dit was geëindigd, was het tien voor tien. Het volgende nummer was het Impromptu van Schubert. De tere, door-dringende muziek steeg langzaam op.

'Drieëntwintig jaar ben ik nu,' dacht hij. 'Drieëntwintig jaar. Het eerste jaar, dat was in zevenendertig of in zesendertig?' Hij hield zijn linker-oor losjes vast. 'Het tweede jaar,' fluisterde hij. De pianist bereikte een langzaam deel, waarin hij behoedzaam, met lange rusten, de toetsen aansloeg.

'Juist,' zei Frits in zichzelf, 'toen naar de derde.' Hij boog zich voorover en hield zijn hand voor de ogen. 'Het vierde jaar, het vierde,' dacht hij, 'hoe was het? Hoe is het geweest? Is alles te begrijpen? Waarom is er toen niet een briefje verzonden?' Hij sloot de ogen, die hij aldoor half dichtgeknepen had gehouden, geheel. De muziek bereikte een luid en snel gedeelte. 'Toch moet ik het nauwkeurig me kunnen herinneren en weten, waarom het zo was,' zei hij bij zichzelf. 'Alles is te begrijpen, wanneer men er moeite toe doet.'

De muziek eindigde. Hij stond op, liep nog tijdens het applaus de zaal uit, schoot zijn jas aan, holde de trap af en stond buiten. Stilstaand, hoorde hij violen stemmen. Hij spuugde op de grond en liep in een flinke pas naar huis.

In de woning zag hij nergens licht branden. Hij bekeek de gevel. 'Niemand weet, wat een menselijke woning inhoudt,' zei hij zacht. Hij ging langzaam de trap op en trad de gang binnen. Alles was donker. 'Ze zijn thuis,' dacht hij, stak licht op en zag de jassen van zijn ouders aan de kapstok hangen. Hij poetste zijn tanden en ging in zijn slaapkamer op het bed zitten. Daarna schoof hij het gordijn voor de onderste planken van zijn boekenkast weg en bekeek een lange rij boeken en blauwe, groene, oranje en grijze schriften. Hij bleef er lange tijd op staren.

'Ik moet die rommel wegdoen,' zei hij zacht. 'Het huis uit, helemaal weg. Geen restje meer.' 'Wie is zo gek, wie is zo krankzinnig om naar zoiets heen te gaan?' dacht hij. 'Ik,' zei hij hardop. 'Ik, Frits van Egters.'

Hij huiverde. 'Hoeveel uren slaap heeft een mens nodig?' dacht hij. 'Ach, uren ten hoogste. Zes is op den duur weer onvoldoende, maar voor een keer genoeg.'

Hij trok een dun, slap boek in een bruine koft uit de rij, opende het en las: 'Bij het samenstellen van deze syntaxis heb ik een andere indeling gevolgd dan gebruikelijk is. Dit deed ik met het oog op het tweede themaboek van Graning-Kok. Voor het vertalen is het wenselijk, dat de leerlingen zo spoedig mogelijk vertrouwd raken met de accusativus cum infinitivo, het gerundium, het gerundivum en de ablativus absolutus. Daarom zijn in aansluiting bij het themaboek ook in deze syntaxis de constructies het eerst behandeld. Voor het overige wijs ik erop, dat de getracht heb beknopt te zijn. Tenslotte mag ik in dit voorwoord niet de steun verzwijgen, die ik ondervond van —'

Frits begon aan de helften van het boek te trekken, maar hield op. 'Waarom trek ik niet door?' dacht hij, beet voorzichtig in de band en zette het boek terug op de plank.

Hij boog de bureaulamp zodanig, dat het licht zich verspreide op het plafond en bekeek zijn haar in de spiegel naast de deur. Met de vingers maakte hij een scheiding en bekeek de bleke schedelheid. Daarna nam hij een slok levertraan uit een fles op zijn schrijftafel, kleedde zich uit en sloep spoedig in.

Hij meende muziek te horen, maar telkens als de klanken bijna duidelijk werden, nam de wind in kracht toe en blies alle geluid weg. Even daarna liep hij langs de rivier.

In zijn hand had hij een bos bloemen in papier. Over het water kwam langzaam een grote, witte zwaan op hem toezwemmen. Het dier klom moeizaam, maar toch vrij snel de steile walkant op en liep op hem af. Het was een gewone zwaan, zoals er in parken te zien zijn. De poten echter staken in damesschoenen, maar dit verontrustte hem niet.

Hij wilde iets zeggen, maar had geen stem. Toch voelde hij zich niet bevreesd. Het dier was nu vlak bij hem gekomen, strekte de hals uit, scheurde pikkend het papier van de bos en ging in de bloemen happen. Het waren sterke witte chrysanthen. Elke pik bracht nieuwe beschadigingen teweeg. De witte kroonblaadjes woelen weg naar de rivier. Als ze boven het water gekomen waren, vormden ze een sneeuwstorm.

Soms beet de vogel een hele bloem van de steel en spuugde die uit. Spoedig was de bos kaal. Frits wierp hem op de grond.

Toen kwam de kop van de vogel al dicht bij hem. Eerst werd de kop aldoor groter, toen alleen het oog. Het oog groeide en naderde steeds

dichter. Het was in een oogwenk al net zo groot als zijn eigen hoofd. Hij keek er in en werd geheel rustig. Hij wist, dat, wanneer hij zich niet verzetste, dit zijn ondergang zou zijn, maar hij wilde niet weerstreven. Het dier zou hem doden, maar hij kreeg bij de aanblik van het oog, dat nu zo groot was, dat hij er zich in kon spiegelen, een gevoel van voldoening: het was hem onverschillig.

Hij werd wakker, draaide zich om en probeerde zich de droom te herinneren, maar dat lukte niet. Hij herinnerde zich alleen, dat er een zwaan in was voorgekomen, sloep weer in en droomde die nacht niet meer.